

Dr. TROCSÁNYI LÁSZLÓ tudományos főmunkatárs /Állami és Jogtudományi Intézet, Budapest/

A környezetvédelemre vonatkozó nemzetközi dokumentumok és a belső jogi szabályozások is általában abból indulnak ki, hogy a védelem tárgya ugyan a környezet teljessége, nem pedig a védelemre szoruló emberi környezetnek egyes területei, ugyanakkor a védelem tárgyához nem tartozik a vállalati belső környezet, a munkahelyi környezet, mert az más pl. egészségügyi, munkavédelmi szabályozást igényel. Ez az álláspontja az emberi környezet védelméről szóló 1976. évi II. törvénynek is.

Ez a koncepció igen egyszerűnek látszik, valójában azonban a kérdés eléggé bonyolult. Ha a munkahely védelme szempontjából figyelembe jöhető normákat számba vesszük, azokat elsősorban a szabályozás tárgya szerint csoportosíthatjuk. Vannak jogszabályok, amelyek minden munkahelynek minimális védelmet kívánnak biztosítani a legkülönbözőbb munkahelyi ártalmakkal szemben. Ezek rendszerint az általános munkaegészségügyi szabályok. Mások csak meghatározott kategóriákhoz tartozó ártalmakkal szemben kívánnak védelmet biztosítani. Utóbbiak ismét lehetnek olyanok, amelyek iparági pl. bányaiipari ártalommal szembeni védelmet tartják feladatuknak, vagy csak bizonyos fajta munkákra, pl. keszonmunkákra, bizonyos anyagokkal /pl. benzol/ való foglalkozásra, vagy meghatározott típusu veszélyekre /pl. sugárhatásokra/ vonatkoznak. A légszennyeződéssel, zajjal, rezgéssel, stb. szembeni védelmi intézkedéseket magukban foglalhatják általános és speciális szabályok is.

A munkahelyi ártalmakra vonatkozó szabályok különbözhetnek egymástól a környezeti ártalom jellege szerint is. Így pl. az ártalmas vegyi anyagokkal szembeni védelem a következő típusú szabályokban foglalhat helyet: a/ a szóbanforgó anyag használatát tiltó, vagy annak más anyaggal való helyettesítését elrendelő szabályban; b/ az ilyen anyagoknak a keverékekben és oldatokban való mennyiségét korlátozó szabályokban; c/ a munkahelyeken a megengedett túrési határokat megállapító szabályokban; d/ a műszaki megelőzési szabályokban.

Megkülönböztethetők azután a normák aszerint, hogy egyéni vagy kollektív védelmet kívánnak-e biztosítani a dolgozók számára. Az egyéni védelmet biztosító rendelkezések arra kötelezik a munkáltatót, hogy a meghatározott tűrési határt meghaladó szennyeződések esetében a dolgozók számára megfelelő védőruha, védőálarc és más védőeszközök álljanak rendelkezésre. Kollektív védelmet biztosítanak azok a szabályok, amelyek a kedvezőtlen munkakörülmények között dolgozók csökkentett munkaidejét, pótszabadságát, korkezdvezményét, stb. állapítják meg.

Vannak olyan szabályok is, amelyek a priori állapotban meg kötelezettségeket és bennük a prevenció áll előtérbe, másoknál a posteriori a szankciók lépnek előtérbe.

A szóbanforgó normák ugyanis osztályozhatók, hogy egy részük közvetlenül foglalkozik a környezet védelmével, másik részük közvetve, meghatározott tevékenységgel összefüggésben.

Mindezeknek a normáknak az egyes munkahelyeken belül történő érvényesítése nem környezetvédelmi problematika a fenti elvi koncepció szerint. Helyesebben, e normáknak az egyes munkahelyeken úgy kell érvényesülniük, hogy abból környezetvédelmi problematika ne származzék. Ha pedig a munkavédelmi és egészségügyi szabályoknak a munkahelyeken történő nem kielégítő érvényesülése folytán kifele mégis vannak káros kihatásai - már pedig legtöbbször ez a helyzet - akkor lépnek a környezetvédelmi normarendszer szankciói előtérbe.

Ha e koncepciónak meg is van a maga normatív létjogosultsága, e szabályozási kiinduló pont mellett is merülnek fel kérdések. Nevezetesen véleményünk szerint, e szabályozás mellett csak közvetett védelemben részesülnek azok a munkahelyek, amelyek káros környezeti hatást, zajt, bűzt, stb. keltő üzem mel-lett működnek, saját maguk azonban mind munkavédelmi, mind környezetvédelmi szempontból teljesen kifogástalanul működnek. Így pl., ha a megengedett zajszintet meghaladó zajt keltő vállalat mellett egy tervező intézet működik, az ott dolgozók a környezetvédelmi törvények talaján védelemre egyáltalán nem tarthatnak igényt, mert rájuk a környezetvédelmi szabályok nem terjednek ki, a munkavédelmi normák pedig az ott folyó munka

jellegére tekintettel, nem jönnek figyelembe. A tervező intézet felléphet a zajt keltő vállalat ellen igazgatási úton; ezt értjük a dolgozók közvetett védelme alatt - saját maguk azonban nem léphetnek fel, mert a vállalatok belső élete nem tartozik a környezetvédelmi törvények hatálya alá.

A jogkövetkezmények is különbözőek lesznek a mondott példa esetében. Ha zajt keltő üzemben a dolgozót hallási károsodás éri, és ez a megengedett zajszintet meghaladó zajra vezethető vissza, ez adott esetben foglalkozási betegségnek fog minősülni, míg ugyanez a hallászavar a szomszédságban dolgozók vagy lakók esetében egészen más társadalombiztosítási jogi megítélés alá fog esni. A tervező intézet dolgozója saját munkáltatójával szemben nyilván nem léphet fel, mert világos, hogy betegsége nem foglalkozási betegség és hogy a károsodást a működési körén kívül eső elháríthatatlan ok - a szomszéd üzem zaja - okozta. Más lapra tartozik, hogy környezetvédelmi szempontból a káros behatás az Intézet vonatkozásában esetleg elhárítható lehetett volna. A környéken lakó állampolgárok valamivel jobb helyzetben vannak, mert esetleg birtokháborítás címén keresetet indíthatnak, ha pedig anyagi káruk származott, kártérítést is igényelhetnek.

Van azonban a kérdésnek egy általánosabb vetülete is. Ez pedig a környezetvédelmi, munkavédelmi, egészségügyi, stb. normák külcsönös összhangjának problémája. Ez azért lényeges, mert ugyanazzal a szennyezési forrással - különösen a nagyvárosokban, de másutt is - a külső környezetben és a munkahelyen egyaránt találkozunk - ugyanaz a termék mérgező lehet a dolgozó és a fogyasztó szempontjából egyaránt. Amint láttuk, a munkahely nem csak az ott folyó munkával kapcsolatos ártalmaknak lehet kitéve, hanem a külső környezeti ártalmaknak /por, zaj, rezgés, stb./ is, és fordítva, a vállalat káros melléktermékeinek egy részét ismét a külvilágnak adja tovább. Mindezekre a problémákra a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet is felfigyelt és rámutatott arra, hogy a munkahelyi ártalmak leküzdése a környezetvédelmi problémák egészének megoldását segíti elő, ugyanugy, ahogyan fordítva is, a környezet általános szennyeződésével szemben folytatott harcnak jótékony hatása lehet a munkahelyi körülmények alakulása szempontjából. A munkahely a környezet szerves része, és így

a munkahelyi ártalmakat szerves kapcsolatban kell megítélni azokkal a környezeti ártalammal, amelyek az emberre a munkahelyen kívül hatnak.

E tétel különösen nyilvánvaló, ha a szabadban végzett munkákra gondolunk. Ide tartoznak elsősorban a mezőgazdasági munkák. Így a munkahelyi ártalmak /vegyszerek/ egyben környezeti ártalmak is, a környezeti ártalmak /pl. klimatényezők/ pedig munkaártalomként is jelentkezhettek.

Ugy véljük tehát, hogy munkavédelmi, munkaegészségügyi stb. szabályoknak túl kell lépniük hagyományos kereteiken és azokba minél több környezetvédelmi rendelkezést kell integrálni. Ennek módja olyan munkahelyi szabályzat kibocsátása lehet, amely attól kezdődően, hogy kötelezően előírja, hogy a munkahelyeknek olyan ablakokkal kell rendelkezniük, amelyeken keresztül a munkahelyiségekbe természetes fény árad, gondoskodnak annak biztosításáról, hogy a munkahelyeken a megengedett mennyiséget meghaladó gázok, gőzök, szag, ne halmozódják fel, a zaj és rezgések elleni védelem érdekében felső tűrési határokat állapítanak meg, előírják, hogy a munkahelyeknek minden állandóan jelenlévő dolgozó számára pontosan meghatározott légtérrel kell rendelkeznie, és általában elősegítik mindannak a kiküszöbölését, ami növeli a dolgozók megterhelését. Ez nyilvánvalóan hozzá fog járulni az üzemi balesetek és foglalkozási betegségek csökkenéséhez is. Ugyanakkor kellő biztosítékokról kell gondoskodni annak érdekében is, hogy az egészséges és biztonságos munkavégzés feltételeit elősegítő szabályokat megtartsák, ideértve az azok megszegésének esetére működésbe lépő fegyelmi és anyagi felelősségi szabályokat.

A közelmúltban elhunyt kiváló szlovák jogtudós, LUBY akadémikus, aki 1975-ben Trenčín-Teplicen tartott nemzetközi környezetvédelmi szimposium fő referátumát készítette, egyik tanulmányában azt a kérdést vetette fel, hogy de lege ferenda a környezet különféle oldalai védelmének általános és egységes szabályozása legyen-e a cél, vagy pedig a szabályozás olyan törvényekkel történjék, amelyek csak egyes részterületekre vonatkoznak. Véleménye szerint a legalapvetőbb problémák minden terü-

leten azonosak és azokat elvileg egyezően kell szabályozni. Az ilyen egységes elvi szabályozás alapján kerülhet azután sor a specifikáló szabályok kibocsátására az egyes részterületek eltérő kívánalmai szerint. Ez vonatkozik a munkajog területére is. Ugy vélem, hogy az egyedüli megnyugtató megoldás ennek a koncepciónak az elfogadása lehet.